

מכירים את השבטים, בונים את היער /

ד"ר אילון שוורץ ואברהם אסבן*

(תגובה למאמר "לא שבטים ולא יער" של אברום תומר)

מאמרו של אברום תומר מנתח את נאום השבטים של הנשיא ריבלין ומעלה נושא חשוב לדיון הציבורי – האם ואיך הציונות יכולה להיות גורם המלכד את החברה הישראלית לחזון משותף? במאמר מבקר תומר את רציונאל הנאום ובהמשך גם את תפיסת ה'טוב המשותף'. אנו רואים את נאום הנשיא כהמשגה ראשונית אשר מטרתה לעורר שיח ציבורי ולא להוות תורה סדורה שלמה. בראייה לאחור, ניתן לומר שמטרה זו הושגה. לדעתנו, זיהה נכון הנשיא ריבלין, איש 'הליכוד', שאתגר השעה של החברה הישראלית נמצא בחיבור בינינו ולכן חשוב שהוא משקיע ומקדם את הנושא.

לגופו של עניין, מסתבר שאנו מסכימים עם חלק לא מבוטל מהדברים ממאמרו של תומר. זהות והזדהות ציונית הייתה והינה הדבק המרכזי של החברה הישראלית והתפוררותם עלולה לפורר את ה"יחד" שיש בחברה כל כך רב-גונית. אנחנו מסכימים על כך שדמוקרטיה פרוצדורלית, כלומר נטולת זהות ומנוהלת באמצעות עקרונות "אוניברסליים" של צדק ושוויון ותו לא, היא גישה רזה מדי למדינה כלשהי, ובטח לישראל. סולידריות אינה רק ניהול יחסים בין יחידים אלא מושתתת על קשרים ורגשות של שותפות גורל. אנו לא יחידים הפועלים בחלל ריק, אלא רקמה של קשרים, זיקות וזהויות, באמצעותם אנחנו מעניקים משמעות לחיינו. חברה חייבת להבנות על הרבדים העמוקים של זהותנו. משותפת לנו גם ההתנגדות לתפיסה מטריאליסטית, שעיקרה יחסים תועלתניים בין אזרחים. זוהי גישה שלצערנו מושרשת אצלנו הן בפוליטיקה הימנית והן בפוליטיקה השמאלית.

אז היכן המחלוקת בינינו ?

'שחרית' טוענת שהחברה בישראל רב-תרבותית. זוהי קביעה תיאורית ולא אידיאולוגית. 'שחרית' אינה מעוניינת בחברה רב-תרבותית במובן האידיאולוגי של המושג – מדינה שמשלימה עם עולמות משמעות נפרדים, שמאפשרת לכל קבוצה לחיות בנפרד תוך חלוקה הוגנת של משאבים. בגישה זו אין המדובר בטוב משותף אלא בטוב של כל קבוצה וקבוצה.

"טוב משותף" (מושג שייסודו באריסטו, בחשיבה דתית ענפה, ובזרמים של ההשכלה עד לימינו) משמעו לבנות עולם משמעות עבה שיש בו סולידריות, אמפטיה, ובמידת הצורך, הקרבה. טוב משותף בראיית שחרית מתייחס לרב תרבותיות כנקודת התחלה אבל אז דורש מכולם להתקרב אחד לשני ובעמל רב לבנות טוב שהוא משותף לכולם, לא כיחידים, אלא כאנשים עם עולמות משמעות שונים ולפעמים מתנגשים.

הפוליטיקה הישראלית משתנה למול עינינו, אנו כארגון הנמצא בחינוך ועשייה יומיומית ברמה הארצית והמקומית, מרגישים את השינויים האלו בשטח. כשיוצאים לרגע מהדיונים האידאולוגיים והתיאורטיים, אל תוך החיים עצמם, מגלים קיטוב גדול מדי בין הקבוצות השונות בחברה, פערי חזון וייעוד לגבי החברה בישראל, תחושות התנגשות, עוינות ולפעמים אף שנאה כלפי זהויות אחרות. זהו קיטוב הנמצא גם בתוך הזהות הציונות המשותפת, בממשקו עם הציבור החרדי, ומחוץ לו, עם הציבור הערבי. 'שחרית' מקדמת ראייה של טוב משותף בה התרבויות הם נכסים, הזהויות אינן שקופות, ושכל חלקי החברה, לא כיחידים, אלא כזהויות ועולמות משמעות שונים, הם חלק מהסיפור המעניין שאנו רוקמים כאן ביחד.

זוהי מביא אותנו לשלושה פערים משמעותיים בניתוח הסוציולוגי-פוליטי במאמר:

א. **בתוך "הזהות הציונית" - סוגית יהודי המזרח.** לא נרחיב בסוגיה ביריעה קצרה זו ורק נציין שהכותב לא מצא לנכון לתת התייחסות כלשהי לתהליכים זהותיים משמעותיים המתרחשים במאבק על אופיה של זהות משותפת ציונית-ישראלית בקרב פעילים ומנהיגים מזרחיים. לדעתנו קיימת כאן נקודת עיוורון אשר מקרינה על הרלוונטיות של מסקנות המאמר. גם אם כולם מגדירים את עצמם ציונים, זה לא פותר את המתחים המשמעותיים שעדיין קיימים בין כור החיתוך האשכנזי-הצברי לבין ציונות שבאמת מכילה את הסיפורים השונים בתוכה, ובראשם את הזהות המזרחית.

ב. **בין הזהות "הציונית" והזהות "הישראלית" - סוגיית החברה החרדית.** נכון שחברה זו עוברת תמורות מרחיקות לכת בשנים האחרונות אבל כאן לדעתנו קיים בלבול מושגי בין 'ישראליות' חרדית לתפיסה ציונית-חרדית. נכון שיותר חרדים מזדהים, הופכים מעורים ואף מובילים במקומות שונים בחברה הישראלית אך לדעתנו אין זה אומר שרובם מאמצים זהות ציונית במובן העמוקה של המילה. גם עם ככה וגם עם ככה, הקיטוב בין הציבור החרדי וציבורים האחרים בישראל אינו פוסח עקב השינויים בתוך החברה החרדית. לראייתנו, תפיסה של טוב משותף הרואה בזהות החרדית ערך ונכס, תאפשר לחרדים לעצב ולהשפיע על מהותה וייעודה של ישראל. ציטוטי בן גוריון המופיעים במאמר פחות יעזרו במקרה הזה וגישת 'כור החיתוך' כנראה תפגע במאמץ לחבר ולהתחבר לאחינו החרדים.

זהות ישראלית - סוגיית האזרחים הערבים. לא מובן מאליו שתומר הזכיר שפה שאינה משתמעת לשתי פנים: שוויון זכויות לכל אזרח באשר הוא. אין להקל בכך, בזמן שאחוזים לא מבוטלים של החברה בישראל מאמינים שערבים צריכים להיות "אזרחים סוג ב'". ולמרות זאת, תחושתנו היא שקיימת פזיזות וחוסר היכרות מעמיק בהתייחסות ל-20% מאזרחי המדינה. כמו בדיון הפנים יהודי, גם כאן, עולמות משמעות הם ערך והכרה בזהות הייחודית חשובה לביסוס חיים משותפים של ממש. טוב שמדינת ישראל הבינה זאת מבעוד מועד, לפחות חלקית, ונתנה ביטוי ציבורי גם לזהות אזרחיה הערבים - במגורים, בבתי ספר, בשירותי דת, בשפה. האתגר הבא בהקשר הזה יהיה לגבש תפיסה עשירה ומכבדת יותר. שם יש לתת דגש על שיח משותף עם הערבים ולא רק דיבור עליהם.

התכנסנו יחד לכתוב את הביקורת הזו כי אנו חוששים שאט אט מרחב השיח הציבורי בישראל הופך אותנו ל'מדינת כל מיעוטיה', מקום בו כולנו מרגישים נרדפים ועסוקים במדידת ה'ציונות', 'יהדות' ו'הנאורות' של הקבוצות האחרות. אלו פוגעים ביכולת שלנו לחיות יחד וגם פוגעים בעתידה של היהדות, הציונות, והישראליות. אנו סוברים כי מדינת ישראל היא ביטוי לזהות של הרוב היהודי. ההבנה ההדדית שאין זו מדינת כל אזרחיה, אלא מדינה עם זהויות שונות, כולל זהות של רוב, אך גם של מיעוט; מדינה שבה זהויות רבות נוספות שלובות בתוך ובין זהויות הרוב והמיעוט, תוכל לבנות מדינה חזקה יותר עם רקמת קשרים בין עולמות המשמעות השונים של אזרחיה, בה כולנו נחיה בביטחון ובשגשוג, ביחד.

הדיון בין תומר לבינו איננו בין ימין ושמאל, או בין ציונים ופוסט ציונים, שאולי משתמע מההצגה של תומר. הוא דיון בעינינו בין עמדה מופשטת על המציאות, לבין התמודדות עם המורכבות של המציאות מהיכרות קרובה ועם אמפטיה גדולה. אנו ב'שחרית' מגיעים ממקומות שונים, זהויות שונות וחוויות חיים שונות, אבל כל אחד חיפש את השני, עם רצון לחיות עם המורכבות מבלי להגדיר כל דבר בתווית מאד ברורה של שחור ולבן. אנו מזמינים את כותבי, עורכי וקוראי "השילוח" למסע המרתק הזה. זהו זמן שהדיכטומיות של הפוליטיקה הישנה מתפוררות, ויש צורך לבנייה מחדש של הקווים, רצון שאנו מזהים, לפחות חלקית, גם ב"שילוח". יש צורך דחוף לשילוב נועז בין ליברליות ושמרנות בתוך עולם ומציאות ישראלית משתנים.¹ רבים מבינים שקיים פער בין תפיסת המוצא התיאורטית לתהליכי השטח המשתנים במהירות.

כמו בעבר, אין מה לחשוש מ"השבטים", חשוב להכיר ולהוקיר אותם. יחד נבנה את ה"יער" שלנו.

* ד"ר אילון שוורץ הוא ראש מכון שחרית ומרצה במרכז מלטון לחינוך יהודי באוני' העברית.

אברהם אסבן הוא מנכ"ל הקרן לחברה אזרחית ובוגר 'תכנית 120' של מכון שחרית

---

¹ לטובת העמקה בתחילתו של מסגור אחר של הפוליטיקה ניתן לחפש ברשת סרטונים מכנס "מה יחליף את הליברליזם?", שארגן מכון שחרית עם אונ' תל אביב, ועם המאמר של שוורץ במקור ראשון על דמוקרטיה של טוב משותף